

ІНСТИТУТ СУДУ ПРИСЯЖНИХ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Якимець С. С.,

*аспірант кафедри права соціально-гуманітарного факультету,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова*

ORCID: 0009-0009-6039-7218

E-mail: s.s.yakymets@udu.edu.ua

Якимець С. С. Інститут суду присяжних: функціональний аспект дослідження.

Визначається, що на тлі зростання у демократичних суспільствах інституційної ваги присяжних та їхньої ролі у реалізації засад справедливості та неупередженості судового розгляду, методологічно необхідним для подальшого розвитку є функціональний аналіз досліджуваного інституту.

Підкреслюється важливість умовного розмежування контекстуальних значень суду присяжних для здійснення такого аналізу, зокрема, його дослідження як інституту права, суб'єкта судочинства, форми участі народу у реалізації судової влади та здійсненні правосуддя.

Наголошується, що як інститут права суд присяжних виконує дві основні суто юридичні функції – регулятивну та охоронну. Остання з них, зокрема, спрямована на забезпечення демократичних засад судової влади, народовладдя у її реалізації, права на судовий захист та на суд присяжних, створення юридичних механізмів, які гарантують їхню незалежність, неупередженість та безпеку.

Аналізується правозахисна функція суду присяжних як суб'єкта судочинства. Зазначена функція є якісною характеристикою правосуддя і нерозривно із ним пов'язана, а правосуддя є визначальним проявом правозахисної функції суду присяжних.

Здійснюється змістовний аналіз функцій суду присяжних як форми участі народу у реалізації судової влади та здійсненні правосуддя, що розкривають його народоправне значення і демократичний характер судової влади. Зазначений аспект розкривають такі функції: «народовладна» (представницька), інтегративна, легітимативна, комунікативна, соціально-запобіжна (превентивна), соціально-контрольна, а також функція правової соціалізації.

Підкреслюється, що функціональний зріз дослідження суду присяжних орієнтує удосконалення судової системи України на захист прав і свобод людини і громадянина на засадах підконтрольності та підзвітності суспільству.

Робиться висновок, що визначені функції суду присяжних є взаємодоповнюваними. Їхня система відображає єдину спрямованість механізму правового регулювання організації і діяльності суду присяжних, реалізації права громадян на участь в управлінні державою як фундаменту демократії, на досягнення суспільно значущого результату – справедливого правосуддя.

Ключові слова: демократія, судова влада, суд присяжних, інститут права, функції, суб'єкт судочинства, форма участі народу, правосуддя.

Yakymets S. S. The institution of the jury: a functional aspect of research.

It is noted that, against the backdrop of the growing institutional significance of juries in democratic societies and their role in upholding the principles of fairness and impartiality in judicial proceedings, a functional analysis of this institution is methodologically essential for its further development.

For the purposes of such an analysis, it is important to make a conceptual distinction between the contextual meanings of the jury system, in particular by examining it as a legal institution, a participant in the judicial process, and a form of public participation in the exercise of judicial power and the administration of justice.

As an institution of law, the jury system fulfils two main, strictly legal functions: a regulatory function and a protective function. The latter, in particular, is aimed at ensuring the democratic foundations of the judici-

ary, the rule of law in its implementation, the right to judicial protection and to a jury trial, and the creation of legal mechanisms that guarantee their independence, impartiality and safety.

This article analyses the protective function of the jury as a participant in the judicial process. This function is a defining characteristic of justice and is inextricably linked to it, whilst justice itself is the very essence of the jury's protective function.

A substantive analysis is carried out of the functions of the jury system as a form of public participation in the exercise of judicial power and the implementation of justice, revealing its significance in terms of popular sovereignty and the democratic nature of the judiciary. This aspect is revealed, in particular, by the «people's power» or representative, integrative, legitimising, communicative, social-preventive, social-control functions, as well as the function of legal socialisation.

The functional focus of the study on jury trials directs efforts to improve Ukraine's judicial system towards the protection of human and civil rights and freedoms, based on the principles of accountability and transparency to society.

It is concluded that the identified functions of the jury court are complementary. Their system reflects a unified approach to the legal regulation of the organisation and operation of the jury court, the realisation of citizens' right to participate in the governance of the state as the foundation of democracy, and the achievement of a socially significant outcome – fair justice.

Key words: democracy, judicial power, trial by jury, the legal system, functions, a participant in legal proceedings, forms of public participation, justice.

Постановка проблеми. Розвиток у правовій системі України інституту суду присяжних посідає важливе місце серед пріоритетних напрямів правової реформи. Це зумовлене інституційною роллю суду присяжних сприяти реалізації засад справедливості та неупередженості судового розгляду.

Така роль суду присяжних, причому за різних моделей його організації і функціонування, здавна закарбувалася в суспільній та професійній думці. І дотепер зазначений інститут розглядається в одному ряду з конституційними гарантіями права кожного на захист.

У сучасному світі спостерігаються глобальні тенденції до демократизації правосуддя: дедалі більше країн розглядають можливість запровадження до національних правових систем, або трансформацію існуючого інституту присяжних (близько 64% [1]). Такі процеси демонструють зростання інституційної ваги присяжних та зумовлюють наукову потребу багатоаспектного дослідження зазначеного інституту. Функціональний зріз – один із таких аспектів.

Теоретико-правовий аналіз функцій є методологічно необхідним під час дослідження інституту суду присяжних, оскільки забезпечить конкретизацію соціального призначення цього інституту та обґрунтування мети його існування і подальшого розвитку.

Мета дослідження – здійснити на методологічній основі функціонального підходу аналіз інституту суду присяжних у діяльній аспект.

Стан опрацювання проблематики. Організація та функціонування інституту суду присяжних вивчаються науковцями з різних аспектів (в контексті права на справедливий суд, реалізації засад народовладдя, змагальності процесу тощо). Серед наукових робіт за останнє п'ятиріччя слід відмітити, зокрема, дисертаційні дослідження В. Берч, О. Бойка, І. Завальнюка, Д. Іл'юка, І. Ляховченка, В. Онуфрієва, І. Паталахи, які більшою чи меншою мірою зверталися до питання функцій суду присяжних.

Розвиваючи напрацьовані теоретичні положення, викладемо у цій статті власне бачення функціонального аспекту дослідження суду присяжних.

Виклад основного матеріалу. В теоретико-методологічних цілях важливо виокремлювати різні контекстуальні підходи до вивчення суду присяжних, наприклад, як правовий інститут, як суб'єкт судочинства, як форма участі народу у реалізації судової влади тощо, які розкривають відповідні аспекти сутності суду присяжних та його функцій.

Зокрема, у контексті дослідження суду присяжних як інституту права слід зазначити, що структура цього інституту формується системою норм міжнародного і національного права, у якому інтегруються норми різних галузей (конституційного, кримінального процесуального, адміністративного права тощо). І як інститут права суд присяжних виконує дві основні, суто юридичні, функції – регулятивну та охоронну.

Так, регулятивна функція цього інституту виступає нормативно-правовим фундаментом практичної реалізації народного суверенітету в судовій системі та права на суд присяжних. Регулятивні норми

інституту суду присяжних визначають порядок організації, правовий статус присяжних, вимоги до них, окреслюють їхні права, обов'язки та межі компетенції, етичні норми поведінки, забезпечуючи юридичну визначеність та організаційну стабільність всієї судової системи. Охоронна ж функція цього інституту скерована на забезпечення демократичних засад судової влади, народовладдя у її реалізації, права на судовий захист та права на суд присяжних, створення юридичних механізмів, які гарантують незалежність, неупередженість та безпеку присяжних тощо.

Правозахисна функція – ключова у характеристиці суду присяжних як суб'єкта судочинства. Її особливість полягає в тому, що суд присяжних надає оцінку не тільки особі обвинуваченого та вчиненому ним діянню, а й справедливості застосування закону як акту права.

Як зауважив І. Марочкін, відмінна риса правового судді як виду його соціально-професійного статусу, полягає в тому, що тільки судді наділені виключними повноваженнями здійснювати одну із важливих функцій держави – вирішувати соціальні конфлікти шляхом відправлення правосуддя [2, с. 705].

Тож теза «правосуддя як мета» [3, с. 37] закарбована в праві через інститут «правового захисту». Тобто суди виконують особливу роль – захищають права, свободи і законні інтереси фізичних і юридичних осіб шляхом розгляду і вирішення правових суперечок і конфліктів, що виникають у державі [4, с. 67].

З огляду на це, слід погодитися, що в законному справедливому вирішенні юридичних конфліктів лежить сила судової влади як захисника прав і свобод людини і громадянина [5, с. 360]. Отже, правозахисна функція суду присяжних є якісною характеристикою правосуддя і нерозривно із ним пов'язана, а правосуддя є визначальним проявом правозахисної функції суду присяжних.

Разом із цим функції суду присяжних як форми участі народу у реалізації судової влади та здійсненні правосуддя розкриває його народоправне значення і демократичний характер судової влади. На наш погляд, основними такими функціями є наступні: 1) «народовладна» [6, с. 5] (представницька), 2) інтегративна, 3) легітиміаційна, 4) комунікативна, 5) соціально-запобіжна (превентивна), 6) соціально-контрольна, 7) функція правової соціалізації.

«Народовладну» (представницьку) функцію суду присяжних без перебільшення слід розглядати як найвищий прояв соціальної природи судової влади та демократичної і соціальної сутності держави.

У наведеній функції поєднуються дві фундаментальні демократичні засади: *народовладдя* (полягає у праві громадян особисто здійснювати державну владу у формі правосуддя, що перетворює суд присяжних на форму безпосередньої демократії) та *представництво* (забезпечує реалізацію народовладдя в конкретному судовому процесі), де народовладдя становить зміст легітимізації, а представництво – форму її реалізації.

Зазначена функція демонструє репрезентативність суду присяжних як інституту безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя [7, с. 101] і водночас має публічний характер, оскільки громадяни України, які, як носії повноти влади, інтегровані в процес правосуддя як суб'єкти безпосереднього народовладдя [8, с. 173], приймають рішення від імені держави.

Інтегративна функція суду присяжних акцентує увагу на системності судової влади, на її «взаємовідносинах системи з навколишнім світом» [9, с. 121]. Сутність цієї функції вбачається у тому, що суд присяжних постає об'єднувальною ланкою між державою і громадянським суспільством. Недарма кажуть, що «судова влада і структура громадянського суспільства є генетично пов'язаними» [9, с. 150]. Така «генетика» формує правову, моральну і психологічну спільність ухвалених судом присяжних рішень, їх легітимність. Через реалізацію зазначеної функції виявляє себе ознака суду присяжних як «сукупної» моделі, цілісного правового механізму у сфері правосуддя, де завдяки синергії народного та професійного представництва формується інституційна єдність суду [9, с. 636].

Отже, слід погодитися з Д. Іл'юком, який підкреслив, що залучення громадськості до судочинства є фундаментальним фактором легітимізації судової гілки влади. Це дозволяє синхронізувати правові рішення з суспільним уявленням про справедливість, забезпечуючи відкритість та прозорість демократичних інститутів. Причому інтеграційна взаємодія судової влади та громадськості (через інститут присяжних) передбачає спільну реалізацію завдань і функцій судової влади або ж здійснення впливу на її організацію через механізми рівноправного партнерства [10, с. 119].

Сутність легітиміаційної функції суду присяжних полягає у створенні через безпосередню участь громадян у правосудді механізму «суспільного схвалення» судових рішень, в якому суд присяжних

постає основним інструментом легітимізації судової влади. Це підтверджується актуальними тенденціями розвитку сучасних правових систем.

О. Хотинська-Нор зазначає, що «наукове осмислення змісту категорії «легітимність судової влади» ґрунтується на праворозумінні її як фундаменту перспективи розвитку держави та стабільності суспільства, передумови та запоруки легітимації інших органів влади, демократичних процесів у державі» [11, с. 327]. Виходячи з цього, легітимність судової влади – базисний елемент, що визначає загальний вектор правового і державного розвитку і є обов'язковою умовою утвердження демократичного ладу.

У зв'язку з цим вважаємо, що високий рівень легітимності судових рішень – ключова перевага суду присяжних як демократичного інституту судової влади. Легітимність як ціннісний фундамент правосуддя ґрунтується на суспільному визнанні законності та справедливості судової системи. В. Ковальчук, аналізуючи легітимність судової влади як її властивість, зазначає, що «Головною перевагою реалізації такої моделі демократії (*мовиться про «судову демократію» – Я. С.*) є високий рівень легітимності ухвалюваних рішень. Легітимність судової влади є її аксіологічною характеристикою, однією з фундаментальних властивостей. Це має вияв у визнанні громадянами порядку установаження та функціонування влади справедливим, правомірним і доцільним. Унаслідок цього – їхня готовність чинити згідно з владними приписами та рішеннями. Своєю чергою, легітимація судової влади – це процедура безпосередньої та опосередкованої участі громадян у здійсненні правосуддя, яка забезпечує легітимність судової влади» [12, с. 44].

Відтак легітимність як ознака судової влади означає таке її сприйняття суспільством, яке відбиває позицію, що судовий захист – реально найбільш прийнятний спосіб вирішення конфліктів, неодмінною рисою якого є визнання та підкорення приписам, вираженим у судових рішеннях [11, с. 328].

Комунікативну функцію суду присяжних доцільно, на наш погляд, розглядати у двох аспектах: зовнішньому, який відображає комунікацію суду із громадянським суспільством, та внутрішньому, який стосується інформаційних обмежень та правил допустимості використання інформації присяжними під час їх участі у правосудді.

В контексті зовнішнього аспекту комунікативної функції суду присяжних являє собою «особливий канал комунікації між державою і суспільством» [13, с. 25]. Держава, зазначає М. Дзевелюк, будучи відокремленою від суспільства в нормативному й інституційному плані, не є відокремленою від нього з точки зору субстрату, оскільки вона керується членами того ж суспільства [13, с. 59].

Комунікативний зв'язок судової влади та громадськості вважається одним із головних елементів формування транспарентного та справедливого правосуддя [10, с. 62]. Тож судочинство, здійснюване судом присяжних – це публічний діалог, який демонструє суспільству, які дії є неприпустимими і які наслідки (правові і моральні) вони тягнуть за собою. У такому аспекті комунікативна функція суду присяжних спрямована на створення спільного соціально-правового простору для взаємодії між судом як державною інституцією та громадянами, в якому залучення громадськості є фундаментом для побудови відкритої судової влади, а судовий процес за участю присяжних стає відкритою формою комунікації, де наочно демонструються межі дозволеного в суспільстві.

Внутрішній аспект комунікативної функції суду присяжних стосується циркуляції інформації під час самого судового процесу та допустимості її використання (зокрема, про особу обвинуваченого тощо) присяжними для формування позиції присяжного у конкретній справі. У сучасних реаліях відкритого інформаційного суспільства реальною загрозою об'єктивності суду стає неконтрольований потік інформації із соціальних мереж, який спроможний формувати упередженість присяжних. У зв'язку з цим слід погодитися і з думкою адвокатів, що «медійний вплив на кримінальні провадження нерідко проявляється в частковому, іноді недостовірному висвітленні деталей справи ще до ухвалення судового рішення. Це може формувати думку суспільства про винуватість особи, що, у свою чергу, впливає як на учасників процесу, так і на суддів, які, хоча й мають дотримуватися принципу незалежності, але фактично можуть зазнавати тиску. Крім того, інформація, поширена ЗМІ, може вплинути на суд присяжних, спотворивши фактичне сприйняття справи» [14]. На цій проблемі наголошують і зарубіжні науковці.

Так, Н. Шенгеля, пише, що сьогоднішні присяжні мають набагато більше інформації. Якщо раніше було важко отримати інформацію про злочин чи підсудного, особливо у справі, яка стосується звичайних людей, а не знаменитостей, то тепер інформацію про будь-якого підсудного можна отримати

одним клацанням миші в Інтернеті. Дослідниця вказує на основні порушення, які вчиняють присяжні під час судового процесу: використовують глобальну мережу для одержання допоміжної інформації щодо відповідної справи (хоча повинні сформулювати власну думку на доказовій базі, доведеній до їх відома під час судового процесу); публікують «пости» у віртуальних спільнотах або коментують чужий пост під час судових засідань. Такі дії присяжних не завжди можна контролювати, тож соціальна мережа сприяє можливості для присяжного спілкуватися із захистом або підсудним, що є неприйнятним [15].

Виходячи з наведеного, комунікативна функція суду присяжних має забезпечувати не тільки максимальну відкритість суду для громадськості, а й створення комунікаційного бар'єра від позапроцесуальних даних, що має захищати присяжних від зовнішнього інформаційного впливу, який так чи інакше відображається на їх упередженості.

Соціально-запобіжна (превентивна) функція суду присяжних ґрунтується на концепції стримувань і противаг, де громадянське суспільство є активним суб'єктом у реалізації судової влади. Сутність цієї функції виражається у тому, що самим своїм існуванням суд присяжних призначений стримувати державну владу, не давати їй можливості використовувати правосуддя як інструмент тиску або як засіб зловживань. Такий інструмент «не лише забезпечує справедливість у конкретних судових процесах, а й виконує важливу функцію протидії свавілля з боку державної влади. Суд присяжних, як влучно зауважив П. Девлін, є «лампою, яка показує, що свобода живе» [12, с. 45].

Превентивна функція суду присяжних нівелює ризики професійної деформації суддів. В. Берч з цього приводу відмічає, що здійснення правосуддя на постійній основі професійними суддями пов'язане з ризиком професійної деформації та виникнення ефекту так би мовити «процесуальної рутини», що може нівелювати засади індивідуалізації. Тому впровадження інституту суду присяжних виступає запобіжним механізмом, що дозволяє уникнути шаблонного правозастосування та певною мірою гарантує неупереджений розгляд справи, вільний від шаблонних підходів [7, с. 444].

На це звертають свою увагу і автори монографії «Судова влада», зазначаючи, що колегія присяжних здійснює правосуддя на засадах «ad hoc», що нівелює ризики так би мовити «інституційної рутинізації» [9, с. 644].

Відсутність інституту суду присяжних у національних правових системах часто корелює з високим рівнем корупції в судовій гілці влади [16, с. 144].

Отже, безпосередня участь громадян у здійсненні правосуддя не лише забезпечує справедливість судових рішень, а й через мінімізацію впливу корупційних чинників на результат судового розгляду може розглядатися як вагомий демократичний інструмент у запобіганні системної корупції у державній владі.

Суд присяжних як форма безпосередньої участі народу є одночасно демократичним інструментом реалізації функції громадського контролю за судовою владою (соціально-контрольна функція).

Ця функція має чимало спільного з попередньою, проте, на відміну від соціально-запобіжної, яка має превентивний характер, соціально-контрольна функція спрямована на процес судочинства.

Спираючись на запропоновану В. Берч класифікацію, досліджувана соціально-контрольна функція суду присяжних є функцією «внутрішнього громадського контролю у сфері судової влади» [7, с. 80], де «громадська участь є своєрідним індикатором прозорості та законності дій судової влади, оскільки забезпечує можливість оцінки дотримання суддями конституційних засад судочинства та професійної етики» [7, с. 102].

Без такого контролю ризики перетворити судову владу на закриту корпорацію суттєво зростають, тож соціальний контроль ніби трансформує судову владу на суспільно-державний інститут. Як зауважила І. Жаровська, за допомогою функціонування інституту присяжних демонструється, що держава визнає та довіряє громадянам право ухвалювати важливі рішення, які впливають на життя інших осіб. Наведене підсилює відчуття належності до демократичної спільноти, формує почуття відповідальності за загальне благо, забезпечуючи баланс між правами громадян та повноваженнями державних інституцій [6, с. 6].

Функція правової соціалізації є однією з найбільш перспективних переваг суду присяжних. Правова соціалізація, зазначає Х. Горецька, має суб'єкт-суб'єктний характер і здійснюється у формі діалогу, в ході якого особа засвоює та інтерналізує правовий досвід, що надалі стає частиною її власної свідомості. У результаті правової соціалізації людина набуває певного рівня правової культури, а набутий

суспільний досвід під час знайомства з правовими явищами відображається у свідомості суб'єкта і відтворюється у способах людської поведінки у соціумі. Таким чином, правова соціалізація є осмисленим процесом, осердям якого є свідомість людини [17, с. 171].

Тож безпосередня участь у судовому розгляді в ролі присяжних трансформує потреби, інтереси, ціннісні орієнтації та установки громадян, що призводить до зміни як поведінки самих присяжних індивідів, так і їх оточення. Адже під час участі в суді присяжних людина усвідомлює, що від її рішення залежить доля іншої людини. Безумовно, це виховує також почуття відповідальності. У такому контексті суд присяжних формує соціально активних особистостей, обізнаних із правом, які стають важливою «цеглинкою» у побудові демократичної, соціальної і правової держави. Отже, правова соціалізація, послуговуючись соціологічною термінологією, «інтерналізує» правовий досвід присяжних, тобто включає до нього та внутрішній світ людини соціально-правові норми і цінності. Осмислення такого досвіду впливає на формування правосвідомості присяжних та вибір моделі поведінки у суспільстві.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що активний розвиток у сучасному світі інституту присяжних зумовлює наукову потребу в багатоаспектному дослідженні цього інституту, де особливе місце посідає його функціональний аналіз. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти природу участі громадян у судових процесах, виявити ключовий вплив цього інституту на правове життя суспільства і держави, створює надійне підґрунтя для визначення мети подальшої трансформації судової влади та перспектив її вдосконалення.

Функціональний аналіз дозволив розмежувати функції суду присяжних як інституту права (регулятивна, охоронна та інші), як суб'єкта судочинства (правозахисна як ключова), а також як форми участі народу у реалізації судової влади та здійсненні правосуддя (народно-представницька, інтегративна, легітимативна, комунікативна, соціально-запобіжна або превентивна, соціально-контрольна, функція правової соціалізації).

Визначені функції суду присяжних є умовно самостійними, проте взаємодоповнюваними. Їхня система відображає єдину спрямованість механізму правового регулювання організації і діяльності суду присяжних, реалізації права громадян на участь в управлінні державою як фундаменту демократії, на досягнення суспільно значущого результату – справедливого правосуддя.

Функціональний зріз дослідження суду присяжних орієнтує удосконалення судової системи України на захист прав і свобод людини і громадянина на засадах підконтрольності та підзвітності суспільству.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Juries, Lay Judges, and Mixed Courts: A Global Perspective / ed. by S. Kutnjak Ivković, S. S. Diamond, V. P. Hans, N. S. Marder. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. URL: <https://british-association-comparative-law.org/2022/11/04/juries-lay-judges-and-mixed-courts-a-global-perspective-cambridge-university-press-2021-edited-by-sanja-kutnjak-ivkovic-shari-seidman-diamond-valerie-p-hans-and-nancy-s-marder/>
2. Марочкін І. Є. Актуальні питання трансформації статусу судді в умовах судово-правової реформи. Правова доктрина України: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. 1240 с.
3. Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення: колективна монографія / А. М. Бернюков та ін.; за ред. В. С. Бігуна. Київ, 2009. 316 с.
4. Калашник О. А. Правовий статус місцевих загальних судів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2016. 234 с.
5. Ковальський В. С. Охоронна функція права як соціальний правовий феномен: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2010. 479 с.
6. Жаровська І. М. Суд присяжних як форма народовладдя: конституційно-правовий вимір. Академічні візії. 2024. Вип. 35. С. 1–6. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1553/1434>
7. Берч В. В. Інститут безпосередньої участі народу у реалізації судової влади: конституційно-правове дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2024. 655 с.

8. Москвич Л. М., Іванницький С. О., Русанова І. О. Правовий статус носіїв судової влади в Україні (професійні судді, народні засідателі, суд присяжних): монографія / за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Фінн, 2009. 488 с.
9. Судова влада: монографія / І. Є. Марочкін та ін.; за заг. ред. І. Є. Марочкіна. Харків: Право, 2015. 792 с.
10. Іл'юк Д. Д. Судова влада і громадськість: концепт взаємодії: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Чернівці, 2025. 205 с.
11. Хотинська-Нор О. З. Політика легітимності судової влади та її роль у дотриманні балансу політичних інтересів. Право у сучасному політичному житті України / за ред. А. О. Селіванова. Київ: Логос, 2020. 407 с.
12. Ковальчук В. Участь громадян у здійсненні правосуддя та легітимації судової влади: вітчизняний та європейський досвід. Український часопис конституційного права. 2025. № 3. С. 41–58. URL: <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2025-3/pdfs/4-vitalii-kovalchuk-uchast-hromadian-zdiisnenni-pravosuddia-lehitymatsii-sudovoi-vlady-vitchyzniani.pdf>
13. Дзевелюк М. В. Традиції та новації в розвитку функцій сучасної держави: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01; 081 Право. Одеса, 2017. 209 с.
14. Жовтан Ю., Юсіпов А. Наслідки активного висвітлення кримінальних справ у медіа. 2025. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=e195de06-a8e0-4838-a072-1aa11151a617>
15. Shengelia N. Challenges Facing Trials by Jury. URL: https://www.researchgate.net/publication/370992091_CHALLENGES_FACING_TRIALS_BY_JURY
16. Волохова К. Особливості судового провадження у суді присяжних: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 205 с.
17. Горецька Х. В. Правова соціалізація: філософсько-правовий вимір: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Львів, 2014. 196 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.03.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026

© Якимець С.С., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0